

manera com s'arriba a l'acc. familiar 'aspecte que té algú', 'pinta o cara que fa algú', que en català en tot cas de cap manera no es pot qualificar d'argòtica o murriescas, sinó merament col·loquial i de nivell col·loquial modest: no encara en Lab., però en escr. Renaix. com Massó Torrents, i primerament en Pitarra (c. 1865): «Don Pau queda tan sorprès que de la *fila* que fa se'n riu en Gasparó» (*Coses de l'Oncle*, en *G. y Singlots Po.* I, 213). Per més que MLWagner li hagi assenyalat afins en parlar ja jargonescos —argot mexicà *fila*, cast. agitanat *fila* «cara, rostre», gíria port. *Jelha*, *ZRPb.* xxxix, 534; *Misc. Coelbo*, 306 i cf. n. 5 DCEC— la construcció *fer tal o tal fila*, i la de *pendre la fila* a algú 'tenir-li títiria' (acc. mall. i cast.), em farien pensar més aviat en una locució soldadesca, allusiva a la instrucció en files (on sovint els instructors repton els soldats per llur actitud o «tenuc» poc militar, i on sovint es queixen aquests de la mania que té el superior a un individu o tot un pelotó).

Filada 'filera (de coses diverses)': en matèria de construcció, a base de la idea de 'filera de pedres, etc.', docs. de 1405 i 1431, *AlcM*, i ja: «reebí de Monsenyor lo Bisbe, per man d'en B. B. fuster, per 24 *filades* de arch que havia preses de la obra del Palau, a raó de 2 sous, 6 drs., per *filada*, 60 sous» (Obra de la Seu de Girona), any 1378 (ESerra Ràfols, *An. Inst. Est. Gerundenses* 1961, 375); 'renglera en una desfilada' val. «varies *filades* o diga's batallons de gent armada» (MGadea, *T. del Xè* I, 71; III, 22); «su entrada en Callosa fue una jornada de fiesta; el frente de todo el pueblo, iban les *filas* de Moros i Cristians» (Salvà, *Callosa* II, 133); «ací hi ha tres *comparses*: la de *crestians* —de la Palmera— la de Moros del Castell i la de Moros de l'Arraval: són *filas*» (Benilloba, 1963); «*filades* de llumeneres», Bocarient (1963).

També es diu d'un rengle o carrer de cases formant veïnat («La Gàbia és una *filà* de cases agregades al Palàcio», Muro d'Alcoi (1963). En els Pirineus *filades de boixos* 'rengleres' s'aplica als que en els «vedats» o petites deveses separen cada un d'ells del vedat veí (Erill-Castell, 1957). De *fila*, com a nom d'una biga prima, deriva el ross. *filata* (amb el sufix -ATTUS, -ATTA, diminutiu, més desentotllat en cast. i en gascó-llgd. pirinencs, que no en català i sobretot aplicat a animals, cast. *lobato*, aran. *ossatt*, etc.) que explica P Vidal (nota, supra), i que *AlcM* concreta en 'pal que porta banderes a les festes --'.

Filar v. [Llull]: «l'abadessa entrà en l'ort, e viu estar dues dones qui *filaven*, a una part, e viu-ne estar una per cabal; puxes --- entrà en les altres cases on les dones solen *filat*, e viu que no *filaven* ensemps en un loc ---» (*Blang.* I, 153.13); «obres de seda: *filat*: ducere *filat*», «la seda per brodar --- *filat*: nere --- lo torn de *filat* llana: rhombus; debanar ---», OPou (*TbPu.*, 324, 311); on veiem que el «pensum» o 'tasca' que posen a la filadora es deia «lo *que-filar*» (formació paral·lela a *queser*), p. 311 bis. L'amplitud transcendental que en el nostre món femení ha tingut, durant segles i segles, aquesta ocupació, fóra difícil d'exagerar; que per a monges, pageses, dames d'alta posició,

per a totes fins al S. XVIII, aquesta era l'ocupació sobreenfocada, la cabdal, es comprova per mil detalls del vocabulari, entre altres pel fet que, en lloc de ponderar vagament la laboriositat femenina, hom es limités tot sovint a dir «bona *filanera*»⁸ (veg. infra sobre aquest mot).

Fins a l'època bandoleresca era cosa comuna que, en el bon temps, la dona es posés al sol o a l'ombra a filar, sovint en un lloc elevat, per pendre la fresca: és un lloc comú de la nostra toponímia el nom del tipus «Roca de la Vella-que-fila», «Roca-Filanera, Filadora» i semblants: en recordo uns quants a tota la Cat. del NE. (St. Llorenç dels Piteus, Fitor de Fonteta, Lluçanès, etc.), que sí ha quedat en la memòria és perquè de quasi tots ells es conta la història del bandoler o guerriller disfressat de dona filadora, que des d'aquella guaita observa impunement els moviments dels guardes o la tropa ocupant, de les càrregues de mercaderia, etc., i d'allí estant porta avisos; tòpic folklòric que existeix també en terres del Migjorn, cap a la Serra de Mariola, com sigui que damunt el camí ral d'Agres a Ontinyent hi ha l'*Alt de la Filosa* (1963).

Filar bé, *filat malament*, *no filar*, expressions absolutes, que a partir del funcionament dels aspis, filoses i màquines filadores, i inspirant-s'hi, s'han generalitzat fins a pendre el sentit d'«anar bé o altrament» tots els afers: «En Savalls era un home que, quan les coses *no li filaven*, feia por d'atansar-s'hi», Marian Vayreda (*Carlinada*, § 10, p. 162); «--- i per lo de més enllà —féu ella somrient --- tot fent posat d'alçar-se—. Me semblà que la cosa *filava bé*, i no vaig volguer desperdiciar l'ocasió d'esbotzar. —Escolta'm, Corralí: no te'n vagis, que hem de parlar ---», id. (*Puny.*, § 6, p. 133); «quan estava pres, i cap a l'últim, ara que les coses *filaven bé* per a mi, moltes vegades me distreia tirant plans», Coromines (*Presons*, 208).

L'ús del part. *filat* amb paper d'adj., és, naturalment, vell com el verb: el «cotó *filat*» paga tant de reva i de corredures com el *cotó mapús*, en la tarifa barcelonina de 1271 (*EntreDL* I, 156.10); com a expressió cabdal de tota activitat, tan aviat pren matisos optimistes com pessimistes: a Val. *estar ben o mal filat* és 'estar de bon o mal tremp' (*AlcM*, loc. b, etc.); però a Eiv. *ben filat* és 'ben fumut, ben llest': «sa curandera --- arrufà una mica es nas; llavor li fe un parei de preguntes, i l'home ja no li va respondre. —Sabeu què trob? —digué a sa dona—; que està *ben filat!*», JCastelló (*Rond. Eiv.*, 44).

Ser filat en gros 'ordinari, barroer' (Vallès, ibidem, locució a), emp. *filat-grosser* 'talós, burro, animal' («me faig amb Déu qu'ets *filat-grosser!*», anotat per PCoromines, a Llers, maig 1898); «la gràcia trentadosena de l'Empordà és --- Abans que a mi se m'acabés la fallera, primer els tords s'haurien menjar totes les olives dels olivets. —És que ja en som comptades trenta-dues i tinc seca la gola de jocabadar-la com un *filat-grosser*. — --- jo no voldria turmentar-te, i per a un empordanès, no hi ha turment més maleït que el d'«escotar i callar --- conta'm les gràcies que tu li trobes!», PCoromines (O. C., 944b).